

MARIA NIKOLAJEVA
BARNBOKENS BYGGKLOSSAR

Lund: Studentlitteratur, 2017 (393 s.)

La meg begynne med å avklare hva som er objektet for denne anmeldelsen. Det er Maria Nikolajevas *Barnbokens byggklossar* slik den foreligger fra forlaget Studentlitteratur i 2017. Jeg kommer ikke til å basere vurderingen på en sammenliknende analyse av de to andre bøkene med samme tittel, henholdsvis *Barnbokens byggklossar* fra 1998 og *Barnbokens byggklossar* fra 2004. At jeg ikke vil legge vekt på en slik tilnærming, skyldes i første omgang at forfatteren i sitt omfattende forord til 2017-utgaven selv gjør grundig rede for hva som er endret og hvorfor det er endret fra foregående utgaver. Det kan også diskuteres hvor riktig det vil være å bygge en anmeldelse på en slik sammenlikning av ulike utgaver når hver ny utgave er mer omfattende enn den forrige og slik sett kanskje like gjerne kan betraktes som en ny bok heller enn som en revisjon av den foregående.

I korte trekk handler endringene om to forhold. Det ene er knyttet til det barnelitterære eksempelmaterialet og det andre til endringer i det barnelitterære forskningsfeltet. Når det gjelder eksempelmaterialet, er mange mindre kjente svenske og internasjonale barnebøker utelatt, mens sentrale internasjonale og svenske klassikere, som bøkene om Alice, Pinocchio og Peter Pan samt Astrid Lindgrens bøker om Pippi, Emil, Bosse/Mio og Ronja, fortsatt blir flittig vist til. I tillegg er nyere bøker og serier på svensk, også litteratur oversatt til svensk, blitt inkludert. Ikke uventet dreier det seg her om en bok som svenske Jessica Schiefauers prisbelønte *Pojkarna* og om internasjonale bestselgere som John Greens *Förr eller senare exploderar jag* og bøkene om Harry Potter og Katniss.

Endringene i forskningsfeltet dreier seg både om nye teoretiske perspektiv, som økokritikk, kjønnsstudier, funksjonshemmingsstudier, posthumanistiske studier og sist, men ikke minst, det feltet Nikolajeva selv har bidratt til, kognitiv narratologi. Den teoretiske diskusjonen av disse endringene og av de ulike forskningsposisjonene foregår først og fremst i kapittel 1 (Är barnlitteratur verkligen annorlunda?). De mer praktiske, eller analytiske, konsekvensene av

nye forskningsperspektiv kommer helst til uttrykk i litterære analyser og i drøftinger av ulike teoretisk begrep, som i delen om «mångfald och interseksjonalitet» (98–113) i kapittelet om tema og motiv, og i utlegningen om unge leseres forståelse av skjønnlitterære miljøer (130–141) i kapittel fire. Dette med å avrunde kapittelet med en lengre del om hvordan unge lesere forstår det de leser, er et grep og et perspektiv Nikolajeva også gjør gjeldende i kapittelet om litterære personer (kap. 5, og der er teori om mentalisering sentralt), og i kapittelet om perspektiv (kap. 6).

Disse delene om unge leseres forståelse av litteratur må selvsagt ses i sammenheng med den betydelige forskningsinnsatsen Nikolajeva har lagt ned innenfor den kognitive litteraturforskningen og som hun har bidratt til med boken *Reading for Learning. Cognitive approaches to children's literature* (2014). Deler av det nye stoffet til *Barnbokens byggeklossar* er da også hentet nettopp fra denne boken, som avsnittene om mentalisering i *Häxan och lejonet* (213–220) og mentalisering i *Den hemliga trädgården* (220–227).

Kapittel 1 står i en særstilling i boken. Her turnerer Nikolajeva spørsmålet om hva som definerer barnelitteratur som eget litterært system og som fag- og forskningsfelt, og går i tydelig dialog med sentrale stemmer i selve definisjonsdebatten. Posisjonene man inntar i denne debatten, avgjør også hva man ser som sentrale forskningsobjekt og hvordan man ser på disse. Det viktigste med dette kapittelet er den viften av posisjoner og perspektiv som Nikolajeva gir leseren tilgang til. I all hovedsak viser hun til et internasjonalt (angloamerikansk) miljø, men har også blick for deler av den nasjonale (svenske) debatten. For den læreren som vil at studentene skal lese seg inn i feltet gjennom Nikolajevas kapittel, gjelder det å være i aktiv dialog med feltet, og å supplere med lokale (svenske, danske, norske) bidrag og drøfte disse mot tendenser og retninger i Nikolajevas fremstilling. Dette gjelder selvsagt ikke bare for hvordan man skal arbeide med første kapittel i boken, men er i det hele en generell kommentar til hvordan man best kan ha utbytte av boken i møte med tekstene på kursspesifikke pensumlister – det være seg de teoretiske perspektivene så vel som de litterære teksteksemplene.

I likhet med de tidlige utgavene av *Barnbokens byggeklossar*, og som også tittelen på boken er så tett forbundet med, dreier resten av boken (med unntak av siste kapittel) seg om å gi leseren et relevant fagspråk å ta stilling til og analysere den barnelitterære tekstens vesentlige bestanddeler med. For studenter må det beste med disse kapitlene være at de både blir introdusert for, og ryddig forklart, helt sentrale begreper, og at de får eksempler på hvordan det som ligger

i begrepene vil kunnen være med å opplyse, eller berike, deres lesninger av en rekke sentrale barnelitterære tekster. Noen av tekstene kjenner de kanskje fra egen lesning, som *Hungerspelen*, andre har de kanskje hørt om fordi de er en del av den svenske, og også skandinaviske kanon, som bøkene om Pippi, og enkelte bøker har de kanskje verken lest eller hørt om, men kan bli interessert i, som *Den hemliga trädgården* eller *Janne, min vän*.

Selv om boken er kompakt og begrepene og eksemplene mange, kjenner man seg som regel godt ivaretatt som leser. Det skyldes kanskje Nikolajevas særegne stil, en blanding av raus formidlingsvilje og faglig sikker påståelighet. Det er kanskje lett å bli overbevist om at det som står i denne boken er slik det er og må være. Og det er kanskje helt i orden for en som skal gjøre seg kjent i fagfeltet og som skal etablere et språk å møte barnelitterære tekster med. Men noen ganger kan formuleringene bli litt i krasseste laget. Som i (den så godt som ikke-reviderte) formuleringen om at faktabøker «har så spesielle drag att de över huvud taget inte kan diskuteras tillsammans med och på samma villkor som skönlitteratur» (36). Det er selvsagt greit å mene at denne typen tekster fortjener en egen oppmerksomhet i forskningsfeltet, men jeg vil tro at mye har skjedd med fag- og faktabøker for barn de siste 20 årene som gjør at også disse kan møtes med mange av de samme problemstillingene som annen litteratur for barn.

Det er helt klart at denne versjonen, på lik linje med tidligere versjoner av *Barnbokens byggklossar*, vil være viktig, vil ha betydning, for dagens og kommende års (barne)litteraturstudenter som behersker et skandinavisk språk. Det viktigste er som nevnt innføringen i fag- og forskningsfeltet og det systematisk oppstilte analyseverktøyet. Når det gjelder den akademiske stilen, vil nok studenter måtte veiledes til en noe annen fremstillingsmåte. Jeg tror få studenter i dag kan presentere en litterær analyse uten et tydelig og etterrettelig referansesystem. Når jeg skriver det slik, betyr ikke det at Nikolajeva ikke er nøye med å vise til hvor hun henter sitatene fra, eller med å kreditere andre forskeres bidrag i feltet, men måten hun gjør det på, til tross for at det er gjort slik av hensyn til lesbarheten, vil neppe passere i akademiske studenttekster. En ting er at hun i teksten har utelatt navnet til forfatterne av de litterære verkene hun omtaler og siterer, disse kan man finne frem til ved å bruke tittelregisteret og oversikten over primærlitteratur bak i boken, noe annet er det kanskje at hun er mer utydelig med hvordan andres forskning kommer til uttrykk i det hun presenterer.

Selv om altså en del av fremstillingen ikke viser tekstens polyfoni på en, etter dagens standard, akademisk etterrettelig måte, så er

Nikolajeva flere steder tydelig på hvem som har ment hva og i hvilke tekster de har ment det, og hun har tatt med ryddige og omfattende oversikter over relevant sekundærlitteratur etter hvert kapittel. Til flere av kildene har hun også satt inn egne kommentarer, som etter oppføringen av Dorrit Cohns *Transparent minds* der hun skriver: «Den bästa och mest konsekventa studien av inre persongestaltning» (229). Slike kommentarer kan, for de som oppdager dem, være nyttige når man vil orientere seg grundigere innenfor et felt, det være seg studier av kjønn, miljø eller fortellerperspektiv. Om enn de fleste referanser går til engelsk- eller svenskspråklig forskningslitteratur.

Jeg vil tro at den mest interessante og intellektuelt utviklende måten studenter og litteraturlærere kan forholde seg til boken på, er å gjøre den til aktiv samtalepartner i arbeid med tekster som ikke er eksempeltekster i boken. I en norsk sammenheng vil det for eksempel kunne fungere svært godt å undersøke en bok som Maria Parrs *Tonje Glimmerdal* i dialog med *Barnbokens byggklossar*. Det er uten tvil interessant å reflektere over om måten Tonje ferdes i sine fjord- og fjellomgivelser på kompliserer konvensjonene for litterære jentekarakterer (273–274). Det er også verdt å spørre hvorvidt hun er en rund og statisk eller rund og dynamisk karakter (166–191). Kanskje slektskapet hennes med karakterer som både Ronja og Pippi kan belyse en slik drøfting. Dessuten er fortellerinstansen og -perspektivet i denne boken ikke så enkel å bestemme, men ikke desto mindre viktig å forsøke å avklare. Med *Barnbokens byggklossar* for hånden vil arbeidet med dette problemet kunne bli utfordrende, men helt sikkert også by på overraskelser og mange aha-opplevelser.

Nikolajeva nevner flere ganger at skjønnlitteraturen er et «viktig träningsfält för unga läsare» (f.eks. 307). Jeg vil hevde at *Barnbokens byggklossar* er det mest velholdte og tilrettelagte treningsfeltet for studenter som skal øve på litterære analyser av barne- og ungdomslitteratur og at Nikolajeva er dette feltets mest helstøpt trener. Med andre ord. Den som skal studere eller undervise i barnelitteratur i Skandinavia, eller ved institusjoner i andre land med avdelinger for skandinavisk språk og litteratur, kan ikke overse den nyeste utgaven av Maria Nikolajevas *Barnbokens byggklossar*. Det er bare å skaffe seg den og begynne å planlegge hvordan man skal føre dialogen med de mange perspektiv og eksempler den byr på.

Nina Goga
Professor i barnelitteratur
Høgskulen på Vestlandet, Norge